

ривоятларнинг ҳаммасини Жалолиддин ас-Суютий (р.х.) ўзининг "ал-Ҳабоик фий ахбор ал-малоик" номли рисоласида бирма-бир келтирган.

Бошқа бир ривоятда Имом Насоий (р.х.) бу тариқада келтирган:

يَدَانِي مَث ، مَمِيَّت ، ءَامَلَا دَجِي مَل نِإف ، أَصَوْتَف ءَيْقِ ضَرَأُ يَف لَجْرَلَا نَاكَ إِذَا
أَفْصَه لَلَا دُونَج نَم مَأَلَا ، ءَاهِي لَصِي مَث ، ءَاهَمِي قِي مَث ، ءَالَصَلَاب

"Агар бирорта кимса дашт ерда бўлиб, таҳорат олса, агар сув топа олмаса, таяммум қилса, сўнг намозга азон чақирса, кейин иқомат ҳам айтса, сўнг намоз ўқийдиган бўлса, у Аллоҳнинг бир саф аскарлари - фаришталарга имом бўлади".

Мазкур ривоятларда саҳоба ва тобеъинлар ўз гапларини айтган бўлсалар, уларнинг бу гаплари марфуъ ҳукмини олади. Чунки, бу хилдаги гапларни ваҳий бўлмаса, Расулуллоҳ (с.а.в.)нинг айнан ўзлари айтган бўлмасалар, гапириш қийин.

Муҳаддис Абу Довуд (р.х.) ўзининг ҳадислар тўпламида Абу Саид ал-Худрий (р.а.)дан келтирган мана бу саҳиҳ ҳадиси шарифда Расулуллоҳ (с.а.в.) бундай деб марҳамат қилганлар:

نَبِي رُشِعَ وَأَسْمَخُ لِدَعَتِ ءَعَامَجِي ءُفُ ءَالَصَلَا : مَلَسُو هِي لَعَلَلَا يَلَصُ - ءَلَلَا لُؤْسَرَلَا قِ
وَبَأَلَا قِ . « ءَالَصَلَا نَبِي سَمَخُ تَعَلَبَ ءَهُدُجُ سَوَ ءَهُو كُرَّمَتَ ءَفِ ءَالَفِي ءَاهَا لَصَ إِذَا ءَالَصَ
يَلَعُ فَعَا ضُتَ ءَالْفَلَا يَف لُجْرَلَا ءَالَصَ » ثِي دَخَلَا يَف دَايَزُ نَبِي دِحَاوَلَا دُبَعَلَا قِ دُوَادِ
ثِي دَخَلَا قِ ءَسَو . « ءَعَامَجُ لَا يَف وَءَالَصَ

"Жамоатда ўқилган намоз йигирма беш намозга тенг бўлади. Агар уни саҳро-даштда ўқиса, рукуъ ва саждаларини тўлиқ-мукаммал қилса, эллик намозга тенг бўлади".

Абу Довуд (р.х.) бир ривоятда: "Инсоннинг саҳродаги намози жамоатда ўқилган намозига икки баробар кўпаяди", деган ҳадис матнини ҳам келтирган.

Намознинг масжидларда ўқилган жамоат намозидан кўра саҳрода ўқилган намозининг савоби икки баробар кўпайишига саҳрода унга икки тарафи кўринмайдиган даражада кўп бўлган фаришталар жамоаси иқтидо қилиши сабаб бўлади. Демак, фаришталар жамоати инсонлар жамоатидан кўра савобда кўпроқ экан. Ибн Ҳиббон (р.х.) ҳам шу маънодаги ҳадисни ўзининг саҳиҳ ҳадислар тўпламида зикр қилган, муҳаддис Ҳоким (р.х.) эса уни ўзининг "ал-Мустадрок" асарида келтириб, ҳадиснинг Имом Бухорий (р.х.) ва Имом Муслим (р.х.) шартларига кўра саҳиҳ эканини таъкидлаган.

Муҳаддис Имом ал-Баззор (р.х.) мана бу ҳадиси шарифни ривоят қилган:

ءَوْتَالَصَبِي لَصُتَ ءَكْئَالْمَلَا نِإفِ ءَوْتَأَرْقَبُ رَهَجَ يَلَفِ لِيْلَلَا نَم مَكْنَم يَلَصُ نَم
يَف ءَعَمُ ءَنَأَرْيَجُو ءَأَوَهَلَا يَف نُونُ وَكَي نِي دَلَا نَجَلَا يَنَمُومُ نِإو ءَوْتَأَرْقَلُ ءَعَمَسَتَو
ءَوْرَادُ نَع ءَوْتَأَرْقُ رُؤَجُبُ دُرْطَيَلُ ءَنِإو ءَوْتَأَرْقُ نُونُ ءَسَيَو ءَوْتَالَصَبِي نُونُ لَصُيَو نُونُ كَسَم
نِي طَايِي شَلَا ءَدَرَمُو نَجَلَا قِ ءَسُفُ ءَلَوْحِي تَلَلَا رُوْدَلَا نَعُو

"Сизлардан кимки кечаси намоз ўқимоқчи бўлса, қироатини ошкора қилсин! Чунки, фаришталар у билан бирга намоз ўқийдилар, унинг қироатини эшитадилар. Ҳавода унинг масканида ва қўшнилари томларида мўъмин-муслмон жинлар ҳам бўладилар. У билан бирга намоз ўқийдилар, унинг қироатини эшитадилар. Унинг қироатининг ошкоралиги сабабли ҳовлисидан ва атрофидаги қўшнилари ҳовлисидан фосиқ жинлар ва ифлос шайтонлар қочади".

Юқоридаги маълумотлардан қуйидагилар маълум бўлади:

1) Мусофирга ҳам ҳатто ёлғиз намоз ўқимоқчи бўлса, азон ва иқомат айтиши суннат (ёки мустаҳаб) бўлади. Бунга Абу Довуд (р.х.) ва Насоий (р.х.)нинг ривоят қилган қуйидаги ҳадислари ҳам далил ҳисобланади:

يٰلصّٰو ۋ ۋالصلّٰب نذوٰي لبجلل ۋ ۋيظشلل س ا ر ي ف م ن غ ي ع ا ر ن م ك ب ر ب ج ع ي
ي د ب ع ل ت ر ف غ د ق ي ن م ف ا خ ي ۋ ۋ الصلّٰ م ي ق ي و ن ذ و ي ي د ب ع ل ا و ر ط ن ا ۋ ل ل ل ل و ق ي
ۋ ن ج ل ۋ ۋ ت ل خ د ا و

"Парвардигоринг тоғ қоялари бошида намозига азон айтиб, намоз ўқийдиган қўй боқувчидан ажабланади. Аллоҳ таоло: "Бандамга қаранглар, мендан қўрққани учун намозга азон ва иқомат айтмоқда, мен бандамнинг гуноҳини аниқ кечирдим ва уни жаннатга киритдим!", дейди.

2) Ошкора ўқиладиган намозларда ва айниқса тунда ўқийдиган намозларда ёлғиз ўқувчи ҳам қироатни ошкора ўқиши мустаҳаб экан. Хусусан, ёлғиз ўқувчи кимса азон ва иқомат айтиб ўқиши керак.

3) Дашту саҳроларда ўқилган намоз масжидларда жамоат бўлиб ўқилган намозлардан кўра савоби икки баробар кўп бўларкан. Бунга сонсиз-саноксиз фаришталарнинг унга иқтидо қилгани сабабдир.

4) Фаришталар билан худди одамлар каби жамоат ҳосил бўларкан. Бу ерда нозик тушунча мавжуд. Имом Суютий (р.х.) ўзининг "ал-Ҳабоик фий ахбор ал-малоик" асарида бирор кимса: "Жамоат билан бирга намоз ўқийман" деб қасам ичган бўлса, у саҳрода битта ўзи азон ва иқомат билан намоз ўқиган бўлса, қасами бузиладими ёки йўқми, деган масала жавобида у ҳадиси шарифларга кўра қасами бузилган ҳисобланмайди, деган жавобни айтган. Чунки, у ҳадисларга кўра фаришталар билан бирга жамоат бўлиб намоз ўқиган. Ҳанафийлар бу ерда қасамлар урф-одатларга боғлиқ бўлгани боис гарчи фаришталар билан бирга намоз ўқиган бўлса-да, у урфда ёлғиз намоз ўқиган бўлиб ҳисоблангани боис қасами бузилади, деган ҳукми айтидилар. Ҳанафийларнинг фикҳий манбаларида бу ерда ўша кимса қасам ичаётганда, урфдаги жамоатни ёки мутлақ жамоатни ният қилган бўлса қасами бузилиши, агар фаришталар билан бўладиган жамоатни назарда тутган бўлса, алалоқибат қасами бузилмаганлиги ҳам зикр қилинган.

5) Инсон намоз ўқиб бўлиб, икки тарафига салом берган вақтида намозхонлар билан бирга фаришталар ва мусулмон жинларни ҳам қўшиб ният қилиши мустаҳаб бўлади.

Умуман олганда, юқоридаги маълумотлардан биз Аллоҳнинг энг нозик хилқатлари бўлмиш фаришталар ҳам одамлар билан бирга қўшилиб намоз ўқишларини билиб оламиз. Инсонга у ёлғиз қолганида ҳам фаришталар иқтидо қилишлари мумкинлигидан инсон ҳар бир намозини ихлос билан адо қилиши, ёнларида ёки орқаларида фаришталар унга эргашаётганини ўйлаб, намозни хушув ва рисоладагидек адо этиши кераклиги, ёлғиз қолганида ҳам намозларини тарк қилмасдан ўз вақтида азон ва иқомат айтиб ўқиб олиши лозимлиги маълум бўлади. Ҳар бир мўъмин-мусулмонга ихлос ва тақво ёр бўлсин!

Ҳамидуллоҳ Беруний